

TEHNIKA I INFORMATIKA U OBRAZOVANJU

4. Internacionalna Konferencija, Tehnički fakultet Čačak, 1–3. jun 2012.

TECHNICS AND INFORMATICS IN EDUCATION

4th International Conference, Technical Faculty Čačak, 1–3rd June 2012.

UDK: 373::502/504

Stručni rad

EKOLOŠKE AKTIVNOSTI U OSNOVNOJ ŠKOLI

Ana Savković¹

Rezime: Ekološko vaspitanje u školi se obezbeđuje ostvarivanjem nastavnog plana i programa, sveukupnim školskim ambijentom i organizovanjem učenika u: slobodnim aktivnostima, odjeljskoj zajednici, društveno-korisnom radu, javnoj i kulturnoj delatnosti i aktivnostima u lokalnoj zajednici. Za predmet empirijskog istraživanja autor je izdvojio ekološke aktivnosti kao vid slobodnih aktivnosti učenika sa ciljem da se sagleda interesovanje učenika i njihova pedagoška vrednost iz ugla potreba razvijanja ekološke svesti i kulture učenika. Zadatak istraživanja je usmeren na utvrđivanje zainteresovanosti škola za pojedine vrste ekoloških aktivnosti. U istraživanju se pošlo od hipoteze da škole nisu iskoristile sve mogućnosti za organizovanje ekoloških aktivnosti. Istraživanje je provedeno u februaru 2012. godine na uzorku 375 osnovnih škola, što čini jednu četvrtinu od ukupnog broja škola iz svih 28 okruga u Republici Srbiji. Snimanje prisutnosti ekoloških aktivnosti obavljeno je protokolom procene koje su izveli nastavnici razredne nastave – učesnici Zimskih susreta učitelja održanih u 15 gradova Srbije.

Ključne reči: škola, ekološke aktivnosti, ekološko vaspitanje, učenici.

ECOLOGICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL

Summary. Ecological education in a school is obtained by fulfilling the curriculum, by the total school atmosphere and organizing of pupils in: extra curricular activities, class community, socially uestful work, public and cultural activity and activities in the local community. The author outlined the ecological activities of pupils as the subject of empirical research, as a type of extra curricular activities of pupils with the aim to obesrve the interest of pupils and their pedagogical value from the point of view of the needs of developing ecological consciousness and culture of pupils. The task of the research is directed to establishing the interest of schools in individual types od ecological activities. The starting point in the research was the hypothesis that the schools didn't have used all opportunities to organize environmental activities. The research was carried out in February 2012 on the sample of 375 primary schools, which constitutes one quarter of the total number of schools in all 28 districts in republic of Serbia. The monitoring of the presence of ecological activities was performed according to the protocol of the evaluation carried out by class teachers – participants of Winter encounters of teachers which were organized in 15 cities in Serbia.

Key words: school, ecological activities, ecological education, pupils.

¹ Ana Savković, OŠ „Nada Purić“ Valjevo, Vladike Nikolaja 33, E-mail: anasavkovic.va@gmail.com

1. UVOD

Vaspitanje za zaštitu životne sredine u školi se obezbeđuje ostvarivanjem nastavnog plana i programa, posebnim nastavnim predmetima, sveukupnim školskim ambijentom i organizovanjem učenika u: slobodnim aktivnostima, odjeljenskoj zajednici, društveno-korisnom radu, javnoj i kulturnoj delatnosti škole i aktivnostima u lokalnoj zajednici. Ekološkom vaspitanju se najviše doprinosi izučavanjem izbornog predmeta „Čuvari prirode“ i boravkom učenika u Školi u prirodi. Međutim, u školi treba težiti ostvarivanju ekološkog vaspitanja kao nastavnog principa sa holističkim pristupom tretiranja životnog prostora, kako prirodnog tako i izgrađenog. Klasično poučavanje u reformisanoj školi zamenjuje se sadržajima koji više ne mogu biti uski, fragmentarni i izolovani i novim metodama i aktivnostima nastave i učenja kao što su: participativno učenje, posmatranje, postavljanje hipoteza, ispitivanje, istraživanje, rešavanje problema, socijalne interakcije. Takvo učenje se mnogo lakše može postići slobodnim aktivnostima u koje učenici ulaze iz svojih interesovanja i želja. U tom pogledu škola planira, organizuje i realizuje posebne ekološke aktivnosti učenika, kako u nastavi tako i u ostalim oblicima organizovanja i rada. Škola u tom pogledu treba da obezbedi raznovrsnost ponude, slobodan izbor i mogućnost menjanja aktivnosti, kako po sadržaju tako i po vremenu. Najprikladnije ekološke aktivnosti se odvijaju obeležavanjem ekoloških datuma (ekološki dan, ekološka nedelja, Svetski dan planete Zemlje, Dan zaštite životne sredine i druge), koje nikako ne smeju biti samo jedini dani u kojima se odvijaju ekološke aktivnosti, već celokupna smotra stvaralaštva učenika na eko-planu.

Ekološke aktivnosti učenika mogu da se realizuju u školi, u neposrednom okruženju (kao izleti i posete) i na ekskurzijama. Uglavnom se izvode u otvorenom prostoru, retko u zatvorenom. U slobodnim aktivnostima u prostorima van škole učenici imaju više doživljaja, ostvaruju više iskustava, šire radoznalost, otkrivaju i doživljavaju lepotu i funkciju svoje okoline. U njima se podržavaju učnički interesi, znatiželje i aktivniji odnos s prirodom. Posetama školskih odeljenja eko-sistemima i životnim zajednicama (parkovi, livade, šume, bare, reke, jezera, farme, zoovrtovi, botaničke bašte, nacionalni parkovi) se omogućuje da neposredni doživljaji prirode postanu nezamenljivi. U njima se pojačava interesovanje učenika za eko-sadržaje, stiču ekološki doživljaji i iskustva, razvija ekosenzibilitet i uočava nebriga i neodgovorno ponašanje ljudi.

Ekološke aktivnosti mogu se ispoljavati kao: istraživačko-saznajne aktivnosti, fizičko-rekreativne aktivnosti, muzičke aktivnosti, likovne aktivnosti, radne aktivnosti. Uočavanje promena u životnoj sredini je efikasnije uz pomoć istraživačko-saznajnih aktivnosti koje su uglavnom praktične aktivnosti, a koje podstiču i doprinose ostvarivanju radoznalosti, interesovanja, znatiželje učenika, doprinose upoznavanju vrednosti prirodnog okruženja, uočavanju odgovornog delovanja građana prema prostoru i razvijaju sposobnosti upoznavanja i rešavanja ekoloških problema. U toj funkciji u školi se formiraju sekcije i interesne grupe koje doprinose razvijanju ekološke svesti i kulture učenika (ekološka sekcija, sekcija gorana, biološka sekcija i druge). Tom cilju doprinosi pretplata škole na ekološke naučne i stručne časopise i listove. Učenicima je potrebno omogućiti da svoje stvaralaštvo, inspirisano doživljavanjem prirode, mogu da prezentiraju na ekološkim stranicama u školskim listovima.

Fizičke aktivnosti i rekreacija učenika u prirodi omogućuju razvijanje prirodnih oblika kretanja i jačanje njihovog imunog sistema. Muzičke aktivnosti u prirodi se izvode prirodnim i pedagoški neoblikovanim materijalima za pravljenje muzičkih instrumenata kao

što su muzičke flaše, štapići – udaraljke, limenke, raspevane čaše. U toj funkciji je i izvođenje ekološke himne od strane školskog hora. Likovnim aktivnosti u prirodi i školi se ispoljava kreativnost učenika. One se ostvaruju tehnikama prostornog plastičnog oblikovanja, crtanjem pejzaža, obogaćivanjem prostora učionica, holova i drugih prostorija škole, nagradnim likovnim konkursima sa ekološkim sadržajima i sl.

Posmatrano iz socijalnog aspekta ekološke aktivnosti doprinose zbližavanju učenika, međusobnoj saradnji i interakcijama i uspostavljaju prisnije odnose. U njima učenici učestvuju u planiranju, organizaciji, obezbeđivanju reda, dobijaju i zaduženja čuvara prirode. U toj funkciji organizuju se individualni, grupni i kolektivni odlasci učenika u prirodu, ali i kolektivni odlasci nastavnika.

Škola je u prilici da organizuje i radne aktivnosti koje planira i organizuje tim za uređenje školskog prostora. U te aktivnosti spadaju: sakupljanje otpada (staklo, papir, metal, plastika, guma, tkanina, proizvodi od sintetičkog materijala), učešće škole u opštoj akciji „Očistimo Srbiju“ kao i u posebnim ekološkim akcijama pod raznim nazivima; uređenje i održavanje školskog dvorišta (zelene površine, parkovski kutak, sezonsko cveće, rastinje, živa ograda, fontana, kante za otpatke, kontejneri za sortiranje otpada, kućice za ptice, akvarijum); organizovanje učenika za učešće u ekološkim aktivnostima u lokalnoj zajednici (pošumljavanje ogolelih prostora, zaštita retkih i ugroženih vrsta biljaka, zaštita retkih i ugroženih vrsta životinja, održavanje i zaštita prirodnih i memorijalnih spomenika, zaštita od prenamnoženosti štetnih organskih vrsta). Učenicima se daje mogućnost da organizuju, preuređuju i oplemenjuju svoj prostor, u kome se podstiče smisao za lepo, razvija osećaj za vrednostima svog i tuđeg rada. U toj funkciji učenici uređuju ekološki pano škole, ekološke panoe u učionicama, brinu se za: korpe za otpatke u učionicama, saksije sa cvećem u učionicama, žardinjere u hodnicima i holovima, kutije za prikupljanje starog papira i sl. Neposrednim angažovanjem učenika na održavanju školskog prostora, štednje električne energije i vode doprinosi se podizanju njihove svesti o brizi za očuvanje pojedinih delova tog prostora (fasada školske zgrade, zidovi u učionicama i hodnicima, dvorište, klupe, stolice i vrata, školsko zelenilo), jer su aktivni akteri njegovog oplemenjavanja.

Škola je u prilici da organizuje ekološke kvizove, eko-patrole, izložbe eko-fotografija, ekološke radionice, da emituje ekološke vesti i emisije preko školske razglasne stanice. Potrebno je da su ekološke teme zastupljene u: pismenim zadacima srpskog jezika, časovima odeljenske zajednice, učeničkom parlamentu, savetu roditelja, školskom odboru, nastavničkom veću. Potrebno je da škola svoje ekološke aktivnosti predstavlja na sajtu škole i time informiše učenike, njihove roditelje i lokalnu zajednicu, te da ima vidno istaknut broj Zelenog telefona.

Stanje vannastavnih aktivnosti u školama iz ugla ekološkog vaspitanja sa nekim zemljama u svijetu upoređivala je V. Uzelac (1991), dok je F. Rožić (1997) deli vannastavne aktivnosti s obzirom na cilj, zadatke, kompleksnost i karakter sadržaja u četiri grupe. D. Podravec je razradio sadržaj rada ekoloških škola kao posebnih oblika vannastavnih i vanškolskih aktivnosti. Rad ekoloških sekcija sagledala je V. Matanović (1990), dok je ekološke ekskurzije proučavala Z. Lelas (1987). (M. Kundačina, 2006).

2. METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

Empirijsko istraživanje čiji se rezultati iznose u ovom saopštenju ima za cilj sagledavanje pedagoških vrednosti ekoloških aktivnosti posmatrano iz ugla potreba razvijanja ekološke svesti i ekološke kulture učenika. Osnovni problem istraživanja bi se mogao sažeti u upitnoj

rečenici: U kojoj meri ekološke aktivnosti predstavljaju pedagoške vrednosti za izgrađivanje ekološke svesti učenika? Za predmet empirijskog istraživanja izdvojene su ekološke aktivnosti kao vid slobodnih aktivnosti učenika sa ciljem da se sagleda interesovanje učenika i njihova pedagoška vrednost iz ugla potreba razvijanja ekološke svesti i kulture učenika. Zadatak istraživanja je usmeren na utvrđivanje zainteresovanosti škola za pojedine vrste ekoloških aktivnosti. U istraživanju se pošlo od hipoteze da škole nisu iskoristile sve mogućnosti za organizovanje ekološke aktivnosti. Istraživanje je provedeno u februaru 2012. godine na uzorku 375 osnovnih škola, što čini jednu četvrtinu od ukupnog broja škola iz 28 okruga u Republici Srbiji. Procenjivanje nivoa zastupljenosti ekoloških aktivnosti škole je izvedeno po Protokolu procene. Izveli su ga nastavnici razredne nastave – učesnici Zimskih susreta učitelja koji su održani u 15 gradova Srbije (Beograd, Pančevo, Kula, Sremska Mitrovica, Loznica, Užice, Prijepolje, Čačak, Kruševac, Kragujevac, Jagodina, Niš, Leskovac, Zaječar, Požarevac).

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Zadatak istraživanja je glasio: Utvrditi zastupljenost ekoloških aktivnosti u osnovnim školama. Istraživanje je bilo usmereno na sagledavanje postojećeg stanja ekoloških aktivnosti i ekoloških sadržaja definisanih programom rada škole. Radilo se o pojedinačnim, sasvim konkretnim aktivnostima i sadržajima vaspitno-obrazovnog rada škole.

Školu u prirodi je u poslednje tri godine organizovalo 230 škola ili 61,33%, dok izborni predmet „Čuvari prirode“ je zastupljen u 308 ili 82,13% škola.

Sa posetom učenika nacionalnim parkovima ne može se biti zadovoljno. Pojedine nacionalne parkove posetilo je: Kopaonik 99 ili 26,40%, Tara 109 ili 29,07%, Đerdap 46 ili 12,27% i Fruška gora 54 ili 14,40% škola.

Posete životnim zajednicama ima sledeći rang (1) livada 221 ili 58,93%, (2) šuma 215 ili 57,33%, (3) reka 202 ili 53,87%, (4) jezero 162 ili 43,20%, i (5) bara 150 ili 40,00% škola.

Rad ekoloških sekcija odvija se u sledećim oblicima: ekološka sekcija 216 ili 57,60%, sekcija gorana 133 ili 35,47%, biološka interesna grupa 113 ili 30,13%, ostale sekcije sa ekološkim sadržajem 9 ili 2,40% škola.

Škole u dovoljnom broju ne obeležavaju ekološke datume. U tom pogledu stanje je sledeće: Ekološki dan obeležen je u 134 ili 35,73% škola, Ekološka nedelja u 123 ili 32,80% škola, Svetski dan planete Zemlje – 22. april u 240 ili 64,00% škola, Dan zaštite životne sredine – 5. Jun u 215 ili 57,33% škola.

U sakupljanju sekundarnih sirovina škole su nedovoljno uključene, što pokazuju podaci. Papir je sakupljalo 205 ili 54,67% škola, dok se veoma malo sakupljaju: staklo 45 ili 12,00% škola, metal 14 ili 3,73% škola, plastika 25 ili 6,67% škola i sintetički materijal u 2 ili 0,53% škola. Kutije za prikupljanje papira u učionicama postoje u 150 ili 40,00% škola.

U akciji „Očistimo Srbiju“ 2009/2010 učestvovalo je 271 ili 72,27% škola, a 2010/2011. 294 ili 78,40% škole, što je za 6,00% više.

Ekološki pano škole formiran je u 276 škola ili 73,60, dok ekološki panoi u učionicama postoji u 287 škola 76,53%. Saksije sa cvećem postoje u 350 škola ili 93,33, a žardinjere u hodnicima u 329 ili 87,73%. Akvarijum postoji u 96 ili 25,6% škola, a kavez za ptice u 38 ili 10,13% škola.

Istaknuti broj Zelenog telefona ima samo 19 ili 5,07% škola. Program ekoloških aktivnosti

na sajtu škole ima samo u 66 ili 17,6% škola.

Zelenim površinama škole pridaju veću pažnju. Tako 325 ili 86,67% škola ima zelene površine u svom dvorištu, 244 ili 65,07% ima parkovski kutak, 268 ili 71,47% sezonsko cveće, 314 ili 83,73% rastinje, 201 ili 53,60% živu ogradu, fontanu 48 ili 12,8%, kontejnere za sortiranje otpada 159 ili 42,4% škola, kućice za ptice 125 ili 33,33%.

Ekološki kvizovi su organizovani u 115 ili 30,67% škola, likovni konkursi u 264 ili 70,4% škola, literarni konkursi u 223 ili 59,47% škola, izložbe eko-fotografija u 139 ili 37,07% škola, ekološke radionice u 186 ili 49,6% škola, eko-patrole u 78 ili 20,8% škola.

Ekološke teme su zadavane na pismenim zadacima iz srpskog jezika u 136 ili 36,27% škola. O ekološkim temama se raspravljalo na časovima odeljenske zajednice u 329 ili 87,73% škola, učeničkom parlamentu u 188 ili 50,13% škola, savetu roditelja u 129 ili 34,4% škola, školskom odboru u 130 ili 34,67% škola, nastavničkom veću u 226 ili 60,27% škola. U 221 ili 58,93% škola postoji tim za uređenje školskog prostora.

U pošumljavanju ogolelih prostora učestvovalo je 81 ili 21,6% škola, zaštiti ugroženih vrsta biljaka 31 ili 8,27% škola, zaštiti ugroženih vrsta životinja 23 ili 6,13% škola, u održavanju i zaštiti prirodnih spomenika 82 ili 21,87% škola.

Na osnovu iznetih pokazatelja po pojedinim oblicima i vrstama ekoloških aktivnosti može se zaključiti da osnovne škole nisu iskoristile sve mogućnosti za njihovo organizovanje.

4. ZAKLJUČAK

Budući da smo napravili pregled najčešćih organizacionih oblika ekoloških aktivnosti u osnovnoj školi, međusobno ih uporedili i stavili na uvid javnosti činjenice o njihovom funkcionisanju, očekujemo da će predstavljanjem ovog saopštenja korist imati i pedagoška nauka i pedagoška praksa. Ovim radom, pre svega, upoznali smo stručnu i naučnu javnost sa raznim oblicima i sadržajima ekoloških aktivnosti koje postoje u praksi rada škola, ukazali na sve veći značaj organizovanja raznovrsnih formi obrazovno-vaspitnog rada, u funkciji predloga za formiranje modela Eko-škole.

5. LITERATURA

- [1] Andevski, M.: *Uvod u ekološko obrazovanje*. Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Novi Sad, 1997.
- [2] Kundačina, M.: *Činioci ekološkog vaspitanja i obrazovanja učenika, drugo izdanje*. Učiteljski fakultet, Užice, 2006.
- [3] Kundačina, M.: *Ekološko vaspitanje. Učiteljski fakultet, Užice, 2010.*